

Teoria funkcjonowania rynku.

Podmioty gospodarcze działają **na rynku**, który jest miejscem spotykania się i ścierania ich interesów. Funkcjonowanie rynku podlega prawom popytu i podaży. Na rynku kształtują się ceny dóbr, a także relacje cen, które dla producentów i konsumentów są informacją o pożądanym kierunkach zmian alokacji zasobów. Mechanizm rynkowy koryguje decyzję podmiotów gospodarczych doprowadzając rynek do stanu równowagi.

Gospodarka rynkowa jest jedną z form społecznej organizacji działalności gospodarczej. Podmioty gospodarcze (producenci i konsumenci) podejmują decyzję dotyczące tego co i jak produkować, a także co i jak podzielić. System gospodarczy, w którym koordynacja działalności indywidualnych podmiotów odbywa się na rynku określany mianem gospodarki rynkowej.

Współczesny rynek jest zborem wielu konkurujących i kooperujących ze sobą, na różnych płaszczyznach podmiotów kierujących się własnymi indywidualnymi interesami. Zbiór ten nieustannie się rozszerza i rozwija.

W przeszłości słowo rynek mogło się kojarzyć z miejscami, w których dokonywano transakcji kupna – sprzedaży. Często miały one charakter rynków lokalnych. **Obecnie wiele mówi się o rynkach giełdowych.** Są one przykładem tego w jaki sposób tradycyjny plac targowy może stać się czymś nowoczesnym. Na rynkach giełdowych handluje się obecnie papierami wartościowymi i surowcami wartościowymi. Współcześnie przez pojęcie rynku rozumie się przeważnie same transakcje kupna – sprzedaży. Gdy życie gospodarcze opiera się na kupnie i sprzedaży ludzie kontaktują się między sobą m.in. poprzez zawieranie umów, w których zobowiązują się do przekazywania dóbr lub świadczenia usług w zamian za jakieś ekwiwalenty, następnie te umowy są wykonywane, a strony starają się dochować tych warunków. Jeśli jednak umowy nie są przestrzegane to podmioty, które tak postępują ponoszą dotkliwe konsekwencje swoich działań. W umowach przewiduje się bowiem sankcje, w przypadku gdy strona nie wywiązuje się z dobrowolnie zawartych porozumień. Transakcje kupna – sprzedaży są bardzo ważną instytucją życia gospodarczego opartego na wymianie.

Przez pojęcie rynku rozumie się także strony transakcji wymiennych w tym sensie rynek tworzą zarówno kupujący jak i sprzedający. Oni właśnie decydują o zawieraniu umów i ich wykonywaniu. Słowo rynek oznacza także wszystkie instytucje i mechanizmy życia gospodarczego, które sprawiają, że jest ono oparte na wymianie jednych dóbr i usług na inne dobra i usługi. W tym sensie rynek jest mechanizmem alokacyjnym, decydującym o tym co, ile i jak ludzie produkują i konsumują. Decyzje te są podejmowane przez ludzi, którzy kierują się sygnałami przesyłanymi przez rynek. W ten sposób zapotrzebowanie zgłaszane na rynku wpływa na wielkość i strukturę oferowanych dóbr i usług.

Dynamika procesu rozwoju powoduje zmianę obrazu rynku. Rozwój nauki i techniki doprowadził do przełamania barier informacyjnych, transportowych i innych chroniących rynki lokalne. Spowodowało to zaostrenie konkurencji i wzrost ryzyka rynkowego.

Zwiększa się złożoność struktur rynkowych która jest rezultatem skali procesów rozwojowych tj konkurencji, postępu naukowego i technicznego, poszukiwania nowych produktów jak najintensywniejszych form ich wytwarzania.

Dążenie do osiągnięcia przewagi konkurencyjnej poprzez wykorzystanie korzyści skali, powoduje, że struktury są bardzo złożone.

Ekspansja rozwojowa firm zwiększa zapotrzebowanie na kapitały. Wewnętrzne źródła finansowania stają się niewystarczające (kredyty, zyski). Dodatkowy popyt na pieniądź sprzyja rozwojowi rynku pieniężno-kapitałowego.

Występujące na rynku podmioty mają różne formy własności. Dominującą formą są spółki akcyjne.

Zróżnicowanie form konkurencji. Ewolucja form konkurencji.

Liczba i zróżnicowanie uczestników oraz powiązań pomiędzy nimi powodują funkcjonowanie różnorodnych form konkurencji. Na ogół wskazuje się na 3 główne rodzaje, na których bazować mogą różne formy mieszane. Te formy to: konkurencja oligopolistyczna, wolna konkurencja, monopolistyczna konkurencja.

Rynek wolno konkurencyjny jest rynkiem zdywersyfikowanym. Jego poszczególni uczestnicy nie mają możliwości oddziaływania na rynek i muszą przyjmować niezależne od nich warunki

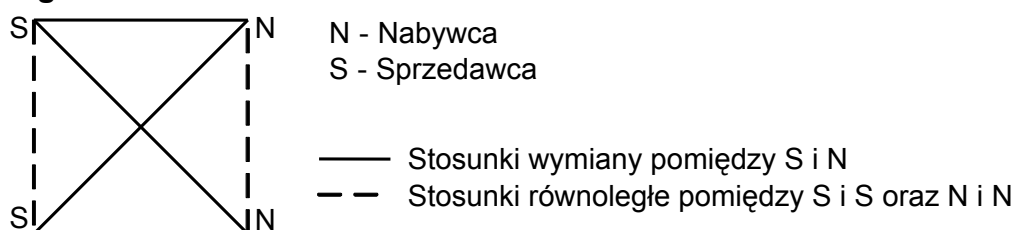
wymiany, będące wypadkową bardzo dużej liczby pojedynczych transakcji. Funkcjonowanie rynku wolno konkurencyjnego jest zatem możliwe w warunkach dużego rozproszenia produkcji i łatwości wejść, czyli zakładania nowych przedsiębiorstw jak i wyjścia z rynku.

Rynek oligopolistyczny - jest najbardziej powszechną formą konkurencji na współczesnym rynku, w rezultacie konkurencji i eliminowania bądź wchłaniania słabszych uczestników rynku, produkcja i obrót określonym produktem zostają opanowane przez kilka wielkich przedsiębiorstw. Konkurencja pomiędzy nimi przenosi się z płaszczyzny cenowej na rzecz reklamy, eksponowania znaku firmy, jakości.

Rynek monopolistyczny - oznacza sytuację z dominującą pozycją jednego przedsiębiorstwa na danym rynku. Działalność wielkich przedsiębiorstw monopolistycznych nie wyklucza istnienia konkurencji.

Podstawowym warunkiem funkcjonowania rynku jest występowanie sprzedawców i nabywców. Rynek tworzą stosunki zachodzące między sprzedawcami i nabywcami oraz stosunki zachodzące między sprzedawcami i sprzedawcami oraz nabywcami i nabywcami.

Rynek jako ogół stosunków.

Wśród ogółu stosunków tworzących rynek pierwotne znaczenie mają stosunki wymiany zachodzące między sprzedawcami i nabywcami.

Miejsce rynku w procesach gospodarowania:

Rynek istnieje oraz funkcjonuje w obrębie procesów gospodarowania, które charakteryzuje złożona struktura. Procesy gospodarcze mają dualny charakter. Możemy to przedstawić w tabeli.

Dualny charakter procesów gospodarowania:

1) Działalność gospodarcza	1) Stosunki ekonomiczne
2) Sfera realna	2) Sfera regulacyjna
3) Procesy materialno - rzeczowe	3) Procesy informacyjno – decyzyjne

Dualny charakter procesów gospodarowania wyraża się przede wszystkim tym, że realnej sferze gospodarowania towarzyszą zawsze określone stosunki zachodzące w obrębie działalności podmiotów życia gospodarczego oraz między nimi.

Stosunki towarzyszące procesom materialno – rzeczowym tworzą regulacyjną sferę gospodarowania.

Rynek jest składnikiem regulacyjnej sfery gospodarowania.

Stosunki towarzyszące procesom materialno – rzeczowym mogą mieć charakter wewnętrzny lub zewnętrzny.

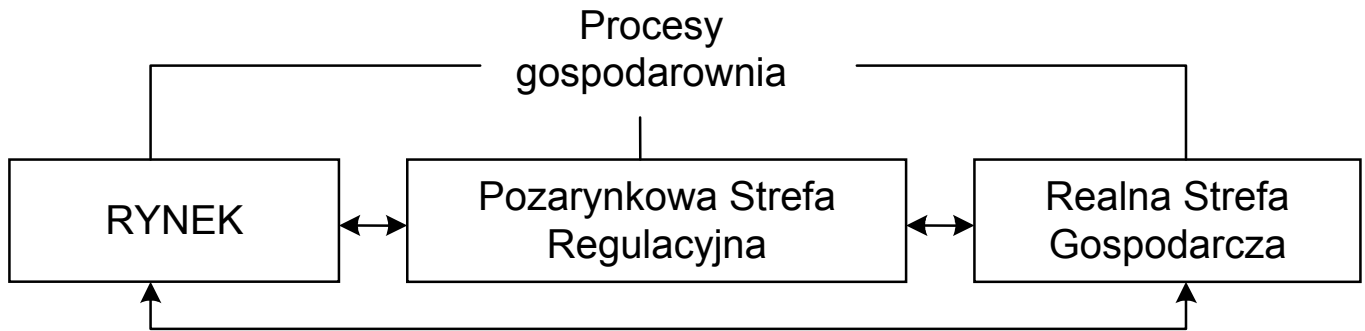
Stosunki o charakterze wewnętrznym mają miejsce w obrębie działalności danego podmiotu występującego w roli sprzedawcy lub nabywcy.

Stosunki o charakterze zewnętrznym towarzyszą procesom wymiany. Są to stosunki, które nawiązują między sobą wyodrębnione podmioty rynku, występujące w roli sprzedawców i nabywców.

Rynek nie jest jedynym składnikiem regulacyjnej sfery gospodarowania. Składnikiem tej sfery oprócz rynku jest przede wszystkim regulacyjna działalność państwa.

Rynek charakteryzuje przede wszystkim zdolność do regulowania realnych procesów gospodarowania.

Miejsce rynku w procesie gospodarowania możemy przedstawić w formie schematu:

Rynek jako składnik regulacyjnej sfery gospodarowania może być ujmowany w 2 aspektach, które bezpośrednio wynikają z jego definicji:

1. w aspekcie podmiotowym
2. w aspekcie przedmiotowym

Działania podmiotów na rynku oraz stosunki między nimi są oparte na istnieniu rozbieżnych interesów.

Podstawowymi podmiotami rynku są:

- gospodarstwa domowe
- przedsiębiorstwa produkcyjne
- przedsiębiorstwa usługowe
- banki
- państwo

Aspekt przedmiotowy dotyczy:

- ogółu elementów rynku i całokształtu zależności między nimi
- ogółu przedmiotów wymiany, które towarzyszą tym elementom

Elementami rynku są:

- podaż wyrażająca ujawnione przez sprzedawców zamiary sprzedaży
- popyt wyrażający ujawnione przez nabywców zamiary zakupu
- cena

Popyt, podaż i cena są dynamicznymi elementami rynku, a zatem podlegają nieustannym zmianom.

Z przedmiotowego punktu widzenia poszczególne elementy rynku mogą dotyczyć przede wszystkim:

- produktów
- usług
- pracy
- pieniądza

Produkty możemy podzielić na:

- produkty konsumpcyjne służące zaspokojeniu potrzeb konsumpcyjnych
- produkty produkcyjne służące zaspokojeniu potrzeb produkcyjnych
- produkty inwestycyjne służące zaspokojeniu potrzeb inwestycyjnych

Usługi możemy podzielić na:

- konsumpcyjne

- produkcyjne

Mechanizm rynkowy

Funkcjonowanie mechanizmu rynkowego jest związane z przedmiotowym aspektem rynku oraz zmianami poszczególnych jego elementów. Mechanizm ten wyraża zależności przyczynowo – skutkowe jakie zachodzą pomiędzy podażą, popytem a cenami zarówno w długich jak i w krótkich okresach. Każdy element rynku ulegając zmianom wywiera równocześnie wpływ na pozostałe jego elementy.

Współzależność między elementami rynku:

Klasyczny mechanizm rynkowy występuje tylko w warunkach doskonałej konkurencji. Ograniczony mechanizm rynkowy pojawia się wtedy kiedy proces regulowania cen polega na jej usztywnianiu lub kształtowaniu w sposób odbiegający od klasycznych zależności między zmianami cen a zmianami podaży i popytu. Taka regulacja cen może być podejmowana przez państwa lub inne podmioty na rynku.

Procesy konkurencyjne i negocjacyjne

Wyodrębnionym w ramach rynku stosunkom wymiany towarzyszą procesy negocjacyjne a stosunkom równoległym procesy konkurencyjne.

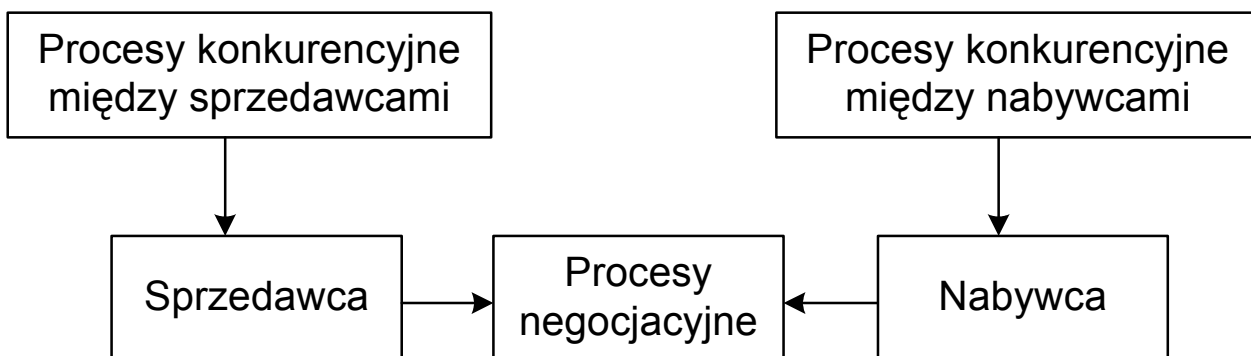
Procesy negocjacyjne występują między sprzedawcami a nabywcami. Obejmują one wzajemną wymianę informacji oraz wspólne uzgadnianie decyzji.

Składniki procesu negocjacyjnego:

- przedmiot wymiany
- ilość
- cena
- jakość
- kwestie organizacyjno-techniczne
- warunki wymiany

Jeżeli na rynku działa więcej niż jeden sprzedawca oraz więcej niż jeden nabywca to procesom negocjacyjnym towarzyszą procesy konkurencyjne.

Oddziaływanie procesów konkurencyjnych:

Procesy konkurencyjne obejmują:

- gromadzenie informacji o konkurentach
- podejmowanie decyzji o sposobie reakcji

Zwiększenie rozbieżności interesów między uczestnikami procesów konkurencyjnych sprzyjają:

- wzrost stopnia jednorodności przedmiotu wymiany
- wzrost stopnia jednorodności preferencji nabywców i sprzedawców

Można wyodrębnić różne rodzaje rynku, podstawowymi kryteriami ich wyodrębnienia są:

1. **kryterium przedmiotu wymiany**- możemy mówić o następujących rynkach:
 - produktów
 - usług
 - pracy
 - pieniądza
2. **kryterium podmiotów rynku** - stosunki między:
 - przemysłowymi przedsiębiorstwami produkcyjnymi jako sprzedawcami i nabywcami
 - przedsiębiorstwami produkcyjnymi jako sprzedawcami a przedsiębiorstwami usługowymi jako nabywcami
 - gospodarstwami rolnymi jako sprzedawcami a przedsiębiorstwami usługowymi jako nabywcami
 - bankami i przedsiębiorstwami (kredyty), bankami i przedsiębiorstwami domowymi
 - gospodarstwami domowymi jako oferującymi prace a przedsiębiorstwami usługowymi, bankami, przedsiębiorstwami produkcyjnymi.
3. **kryterium przestrzenne** - możemy mówić o rynku:
 - lokalnym
 - regionalnym
 - krajowym
 - kontynentalnym
 - światowym

Stopień otwartości rynku:

- rynek mniej otwarty
- rynek bardziej otwarty

Segment rynku jest wyodrębnioną oraz względnie jednorodną częścią danego rodzaju rynku. Każdy rynek może się składać z większej lub mniejszej liczby segmentów. Nawiązując z jednej strony do zespołu podmiotów rynku a z drugiej strony do jego elementów można w ramach stosunków rynkowych wyróżnić **2 syntetyczne struktury**:

1. strukturę podmiotową rynku - strukturę tą charakteryzuje udział poszczególnych sprzedawców w ogólnej wielkości podaży oraz udział poszczególnych nabywców w ogólnej wielkości popytu.
2. strukturę przedmiotową rynku - charakteryzują relacje między jego elementami a więc między podażą a popytem przy danych cenach.

Obie struktury rynku, przedmiotowa i podmiotowa wywierają bezpośredni wpływ na:

- ograniczenia napotymane przez sprzedawców i nabywców
- postępowanie sprzedawców i nabywców

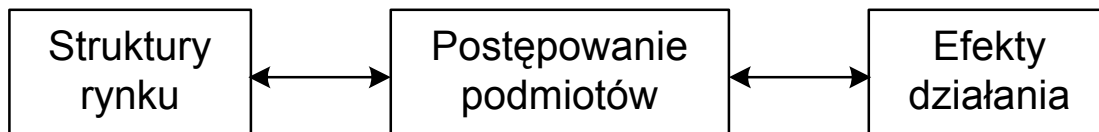
Źródłami ograniczeń napotymanyh przez podmioty rynku mogą być zarówno działający obok nich konkurenci (ograniczenia konkurencyjne) jak i elementy rynku a więc popyt i podaż (ograniczenia popytowe lub podażowe)

Postępowanie podmiotów rynku może się wyrażać w:

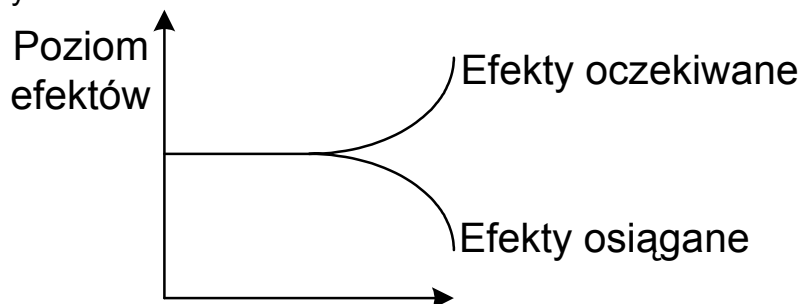
- oddziaływaniu poszczególnych sprzedawców i nabywców na decyzje oraz postępowanie innych sprzedawców i nabywców

- reagowanie sprzedawców i nabywców na decyzje oraz postępowanie innych sprzedawców i nabywców

Zależności między strukturami rynku, postępowaniem podmiotów rynku a efektami działania:

Efekty osiągane przez podmioty rynku odbiegają zazwyczaj w mniejszym lub większym stopniu od efektów pożądaných.

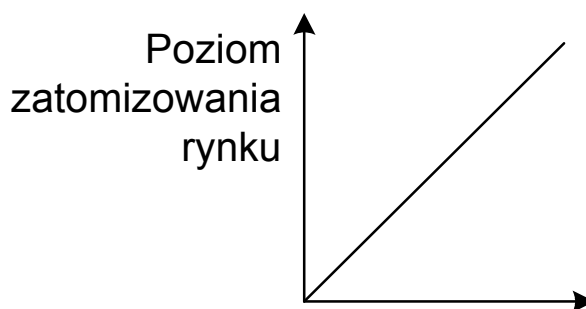

Sprzedawcy i nabywcy zmieniają swoje postępowanie przede wszystkim w taki sposób, który może im zapewnić:

- zwiększenie udziału ogólnej wielkości podaży i popytu
- zmniejszenie stopnia ostrości ograniczeń które napotykają sprzedawcy ze strony popytu oraz nabywcy ze strony podaży

Struktura podmiotowa rynku:

Podstawą analizy struktury podmiotowej rynku jest liczba podmiotów występujących w roli nabywców i sprzedawców. Liczba podmiotów działających na rynku o stopniu jego zatomizowania. Stopień ten zwiększa się ze wzrostem liczby sprzedawców i nabywców.

Uwzględniając liczbę sprzedawców i nabywców działających na rynku oraz względną wielkość sprzedawców i nabywców wyrażoną za pomocą ich udziału ogólnej wielkości podaży oraz ogólnej wielkości popytu można wyodrębnić różne rodzaje struktury podmiotowej rynku określanej mianem form rynku.

Formy rynków:

Sprzedawcy \ Nabywcy	Wielu małych	Kilku średnich	Jeden duży
Wielu małych	POLIPOL	OLIGOPSON	MONOPSON
Kilku średnich	OLIGOPOL	OLIGOPOL BILATERALNY	MONOPSON OGRANICZONY
Jeden duży	MONOPOL	MONOPOL OGRANICZONY	MONOPOL BILATERALNY

Struktura podmiotowa jest symetryczna jeżeli tworzą ją sprzedawcy lub nabywcy o jednakowym lub zbliżonym udziale w rynku.

Struktura podmiotowa jest niesymetryczna wtedy gdy np. jeden lub 2 sprzedawców ma 70% udziału w rynku a pozostali 30%. O stopniu trwałości poszczególnych form decydują przede wszystkim bariery wejścia na rynek oraz bariery wyjścia z rynku.

Bariery wejścia na rynek oraz wyjścia z rynku ograniczają mobilność podmiotów rynku.

Struktura przedmiotowa rynku:

Jest związana z jego przedmiotowym aspektem obejmującym elementy rynku oraz przedmioty wymiany. W ujęciu modelowym struktura przedmiotowa rynku może występować w 2 odmianach, które wyrażają brak równowagi między podażą a popytem przy danych cenach.

Relacje między podażą a popytem:

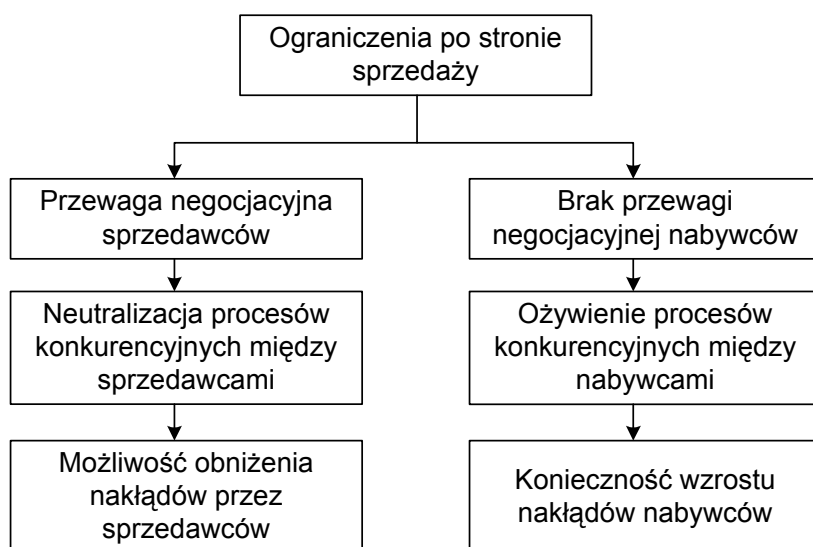

1. podaż mniejsza od popytu
2. podaż większa od popytu

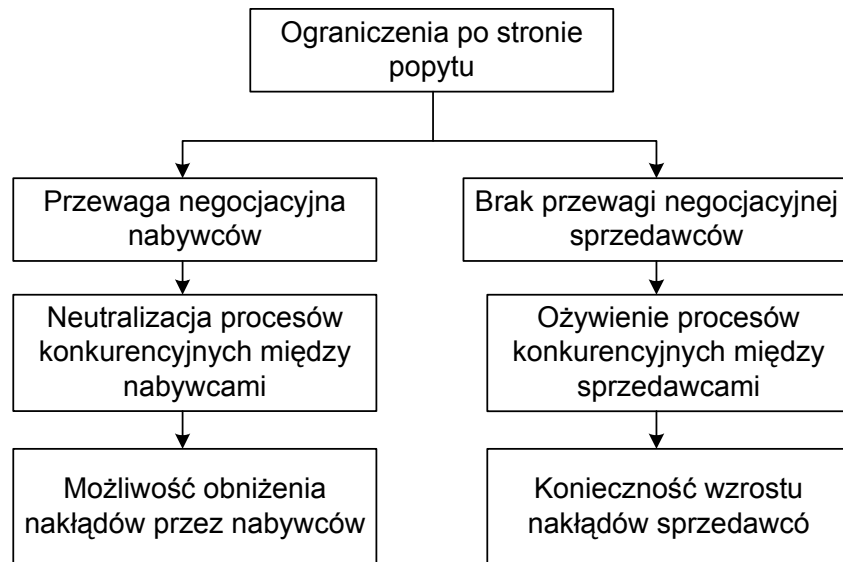
Przewaga negocjacyjna:

Procesom negocjacyjnym między podmiotami rynku może towarzyszyć przewaga negocjacyjna sprzedawców lub nabywców. Istnienie ograniczeń po stronie podaży sprawia, że nabywca może zaspokajać swoje aspiracje kosztem innych nabywców.

Konsekwencje ograniczeń po stronie podaży:

Konsekwencje ograniczeń po stronie popytu:

Przewaga konkurencyjna:

Może występować w obrębie stosunków równoległych między sprzedawcami lub między nabywcami. **Można wyróżnić 2 rodzaje przewagi konkurencyjnej:**

1. potencjalna przewaga konkurencyjna - wyraża się w przewadze sprzedawcy nad innymi sprzedawcami bez jej konfrontacji z preferencjami nabywców. Można wyróżnić dwa klasyczne źródła potencjalnej przewagi konkurencyjnej:
 - a. sferę zasobów
 - b. sferę umiejętności
2. efektywna przewaga konkurencyjna

Źródła przewag:

1. przewaga kosztowo-cenowa
2. przewaga jakościowa

Rynki mogą być podzielone na 4 podstawowe kategorie w zależności od intensywności konkurencji panującej na nich, w oparciu o intensywność wysiłków podejmowanych przez uczestników konkurencji dla ubiegnięcia rywali. **Są to:**

- konkurencja doskonała
- monopol doskonały
- konkurencja monopolistyczna
- duopol

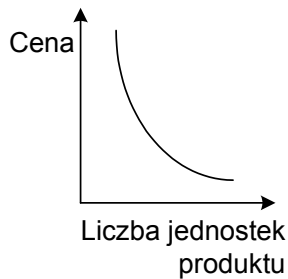
Najbardziej konkurencyjną formą rynku jest **konkurencja doskonała**. Mamy tutaj do czynienia zarówno z wieloma producentami jak i odbiorcami wyrobów czy też usług.

Innymi słowy nie ma monopolu zarówno po stronie producenta jak i odbiorców. Żadna ze stron nie ma możliwości wpływu na cenę, a więc wszyscy są ceno-biorcami. Występują tu wyroby i usługi jednorodne, a więc charakteryzujące się taką samą jakością.

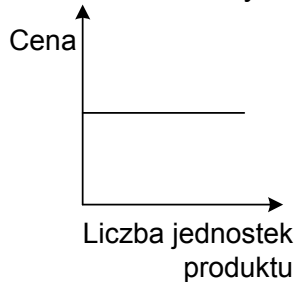
Konsumenci i producenci dysponują pełną wiedzą dotyczącą jakości, cen wyrobów i usług. Informacja ta nie tylko jest pełna, ale nic nie kosztuje czyli uzyskiwana jest bezpłatnie. Wszyscy producenci i konsumenci dysponują najlepszymi i identycznymi kwalifikacjami umożliwiającymi im podejmowanie decyzji opartych na informacjach dostarczanych przez rynek, które są informacjami pełnymi i rzetelnymi. Istnieje pełna wolność działalności gospodarczej. Nie ma żadnych ograniczeń, a więc zarówno bariery wejścia i wyjścia z sektora jeżeli już występują to są związane jedynie z kosztami minimalnymi niejako naturalnymi.

Rynek i firma w doskonałej konkurencji:

A rynek

B firma doskonale elastyczna

Jak wynika z rysunku (rys A) krzywa popytu rynkowego jest nachylona w prawo, w dół co oznacza iż każdy wzrost produkcji pociąga za sobą spadek ceny jednostkowej produktu. Krzywa popytu ilustruje całkowity popyt rynkowy, a nie popyt z którym ma do czynienia każdy pojedynczy wytwórca. Każdy z producentów ma do czynienia z doskonale elastyczną krzywą popytu.

(rys B) Cena jest stała i niezależna od skali produkcji poszczególnych producentów. Wielkość produkcji pojedynczego wytwórcy zarówno zwiększona jak i zmniejszona nie odgrywa istotnej roli na rynku i tym samym nie ma wpływu na poziom ceny.

Smith postulował zniesienie wszelkich ograniczeń w działalności gospodarczej zarówno na rynku zewnętrznym jak i międzynarodowym. Wolny rynek a tym samym konkurencja doskonała nie powoduje równomiernego rozkładu korzyści. Większe korzyści osiągają efektywniejsi, bardziej zaawansowani w rozwoju. Nie oznacza to, że słabo rozwinięte kraje nie odnoszą żadnych korzyści, ale są one niekiedy minimalne. Pomimo argumentów wskazujących nierealność modeli konkurencji doskonałej należy realizować taki kierunek polityki gospodarczej aby można było się do tego ideału zbliżyć.

Według Hayeka krytyka modelu doskonałej konkurencji, nie jest właściwie ważne jaka konkurencja występuje, czy jest ona doskonała czy nie, ważne jest ażeby występowała, gdyż prawdziwą alternatywą wg tego autora jest jej całkowity brak.

5 cech ekonomii klasycznej i neoklasycznej powodowało, że przedsiębiorstwo i przedsiębiorca nie stanowili ważnego problemu:

1. w ekonomii tej analizowano działania mechanizmu rynkowego przede wszystkim poprzez elastyczny system wolnych cen nie przykładając wielkiej wagi do charakteru i reakcji podmiotów rynku.
2. ekonomia ta cechowała się statycznym podejściem do zasobu i dążeniem do ustalenia równowagi o stałym charakterze. Starano się optymalizować to co istnieje, co eliminowało rolę innowacji a w konsekwencji rolę decyzji przedsiębiorczych.
3. za podstawę całej konstrukcji przyjmowano założenie człowieka ekonomicznego i związanych z tym racjonalnych decyzji.

Smith twierdził, że o ile człowiek w innych sferach działalności społecznych działa na ogół z motywów altruistycznych, zabiega o aprobatę otoczenia, to w sprawach gospodarczych jest egoistą, który dąży do maksymalizacji korzyści. W ten sposób analiza zróżnicowanych reakcji na ceny i dopuszczanie szerszego wachlarza zachowań nie były w centrum uwagi tychże szkół ekonomii.

4. zakładano wielkość podmiotów, jednorodność towarów i pełną wiedzę uczestników rynku to eliminowało rolę ryzyka, niepewności i wpływu podmiotów na cenę.

5. model doskonałej konkurencji zakładał nie tylko pełnię wiedzy ale i nieskrępowaną mobilność czynników produkcji co w konsekwencji odsuwało rolę kosztów wejścia i problemów związanych z powstawaniem przedsiębiorstw.

W ekonomii klasycznej i neoklasycznej dominowało traktowanie procesów produkcyjnych i handlowych jako samoczynnych. Rola przedsiębiorstwa i przedsiębiorcy była w dużym stopniu pasywna. Działalność przedsiębiorstwa sprowadzała się do takiego dostosowania wielkości produkcji i nakładów do informacji cenowych aby maksymalizować zyski. Wszelkie zmiany, które występują na rynku były w tej sytuacji dla przedsiębiorstwa zmianami zewnętrznymi gdyż musiało się ono do niej dostosować. Przy takim podejściu cały proces konkurencji sprowadza się do oszczędnego zużycia istniejących zasobów i przesuwania ich do dziedzin, w których jest wyższa stopa zysku.

W modelu konkurencji doskonałej przedsiębiorstwa są więc niejako automatami dostosowującymi się samoczynnie do parametrów zewnętrznych. Przedsiębiorstwo maksymalizuje zysk wtedy gdy zrówna koszty krańcowe z przychodami krańcowymi, które są zarazem równe cenie. Zysk rozumiany jako nadwyżka uzyskiwana ze sprzedaży po cenach wyższych od kosztów jest zjawiskiem przejściowym i znika gdy napłyną, rzadni tego zysku inni przedsiębiorcy. Model ten zakłada więc nie tylko brak kosztów wejścia ale w rzeczywistości jak to określiła pani J. Robinson, zakłada rezerwową armię przedsiębiorców, w każdej chwili gotowych przystąpić do działalności tam gdzie zysk jest większy niż zysk przeciętny.

Ekonomia neoklasyczna nie zajmuje się innowacjami i zmianami, a alokacją danych ograniczonych zasobów. Zajmuje się maksymalizacją wykorzystania istniejących zasobów a nie innowacjami, które mogą zwiększyć zasoby ekonomiczne. Rzadkość zasobów jest zawsze względna gdyż wynika z możliwości ich wykorzystania przez człowieka.

Jedną z zasadniczych cech ekonomii końca XX wieku jest dostrzeżenie na nowo olbrzymiej roli dynamicznego i innowacyjnego przedsiębiorcy. Tak rozumiany przedsiębiorca stał się jedną z głównych przyczyn rewolucji w ekonomii. Jest to w pełni zrozumiane gdyż innowacyjny przedsiębiorca burzy wiele założeń. W tradycyjnej ekonomii uznanie wielkiej roli przedsiębiorcy jest równoznaczne z uchynieniem założeń o nieograniczonym dostępie do wiedzy oraz ze stwierdzeniem, że ludzie nie zawsze kierują się racjonalnymi motywami, a preferencje konsumpcyjne nie są dane a w dużym stopniu niewiadome i zmienne.

Wprowadzenie przedsiębiorcy do ekonomii to w istocie odejście od modeli opartych na deterministycznych tendencjach do równowagi, uznanie procesu ekonomicznego jako procesu twórczego ze wszystkimi atrybutami jakie wynikają z pojęcia twórczości. W ekonomii neoklasycznej przedsiębiorca był elementem statycznego świata, który w sposób mechaniczny wyszukiwał już istniejące okazje do zdobycia korzyści. Owy przedsiębiorca który optymalizuje działania przy ściśle określonych warunkach brzegowych. Dynamiczny i innowacyjny przedsiębiorca we współczesnej ekonomii tworzy nowe warunki i likwiduje dotychczasowe ograniczenia.

Ważną funkcją przedsiębiorczości jest uruchamianie i prowadzenie własnej firmy. Uruchamianie własnej firmy łączy tak ważne elementy jak: wyszukiwanie korzystnych luk i okazji z innowacyjnością oraz niepewnością i ryzykiem przedsięwzięcia. Dlatego uruchamianie firmy często określa się jako skoncentrowany wyraz przedsiębiorczości.

Za ojców współczesnej przedsiębiorczości można uznać Schumpetera i Knighta. Schumpeter uznał innowacyjnego przedsiębiorcę za warunek rozwoju. Knight zaś dowodząc że przedsiębiorca działa w warunkach niepewności ryzykując własnym kapitałem, stworzył powszechnie akceptowaną teorię zysku stanowiącego fundament nowoczesnej teorii firmy.

Razem zbudowali oni podwaliny pod **teorię przedsiębiorczości** burzącą całą tradycyjną ekonomię. Schumpeter zburzył jej założenia o jednorodności, danych preferencjach i danych warunkach. To podważyło całą logikę modelowej optymalizacji.

Knight zburzył zaś założenie o doskonałej informacji i wszechwiedzy oraz racjonalności zachowań. To podważyło regularność i przewidywalność, a jako zasadę wprowadził niepewność i ryzyko. Zysk przedsiębiorcy jest dla Knighta wynagrodzeniem za stawianie czoła niepewności i ponoszenie ryzyka, którego nie można ubezpieczyć. Zysk ten jest wielkością rezydualną. Po opłaceniu wynajętych czynników produkcji i opłaceniu ryzyka, które da się ubezpieczyć.

W zależności od aspiracji i genezy, szefów firmy można podzielić na:

- **Dzięcioły** – jak z nazwy wynika są oni silnie związani z gniazdem (firmą). Są na ogół spadkobiercami a więc nie ze względu na własne cechy a poprzez dziedziczenie mianowani na szefów firmy. Ich aspiracje wiążą się z dbałością o trwałość i niezależność firmy. Dbałość o niezależność kapitałową i finansową prowadzi u nich do niechętnego przyjmowania współników oraz unikania kredytów i wykorzystywania innych środków finansowych, które nie są własnością firmy czy rodziny.
Szef firmy typu dzięcioła ma możliwość pomyślnego funkcjonowania w ustabilizowanych warunkach, w których relatywnie mała elastyczność nie zagraża firmie.
- **Liderzy** – tacy szefowie bardziej preferują wzrost dochodów niż akumulację kapitału i utrzymywanie firmy w danej dziedzinie. Wzrost ma dla nich sens jedynie wtedy gdy idzie w parze z rentownością i dobrą perspektywą zysku. Nie przykładają uwagi do niezależności kapitałowej ale cenią sobie niezależność decyzji i dążą do jej zachowania. Czynią użytek z pieniędzy innych, z myślą o zysku a nieprzedłużaniu działania w dziedzinach nie rokujących rentowności.
Szef lider ma pole do popisu w nowych dziedzinach gdzie wymagana jest duża zdolność do podejmowania zmian.

Wpływ własności prywatnej na efektywność konkurencji i przedsiębiorczą kreatywność podmiotów gospodarczych jest sprawą niepowtarzalną. Najlepiej to widać w krajach dokonujących transformacji ustrojowej od gospodarki nakazowo-rozdzielczej do rynkowej.

Pierwszy krok do rynku jakim jest samodzielność i wolność gospodarcza bez drugiego kroku jakim jest identyfikacja własnościowa i związana z tym odpowiedzialność majątkowa nie gwarantuje odpowiedniej zapobiegliwości i dbałości o efektywne wykorzystanie zasobów ekonomicznych.

Bez identyfikacji własności i poczucia majątkowej odpowiedzialności gra rynkowa przypomina grę w pokera gdy jej obiektem nie są pieniądze a zapałki. Reguły gry są identyczne a zachowania podmiotów diametralnie różne. W konsekwencji nieporównywalne są struktury.

Podmioty prywatne wykazują nieporównanie wyższą wrażliwość na nieefektywność i straty, w związku z tym nie trwają w działalności nieefektywnej.

Ma to zasadnicze znaczenie dla działania całego rynkowego mechanizmu alokacji zasobów w gospodarce. Od prawdziwej przedsiębiorczości zbudowanej na fundamencie odpowiedzialności majątkowej zależy zdolność do przesuwania zasobów gospodarczych z działalności nieefektywnej do działalności efektywnej.

W modelu konkurencji doskonałej wszystkie jednostki są równe pod względem praw własności i w niczym nieograniczone. Prawa te były indywidualne, wyłączne i w pełni przenośne. W rzeczywistości nie ma podmiotów, które w sposób całkowicie wyodrębniony działają na własny rachunek, następuje różnorakie scedowanie praw własności. Najwyraźniej to występuje w spółkach akcyjnych gdzie akcjonariusze często są bardzo rozproszeni.

W tradycyjnej 1 osobowej własności prywatnej występuje najbardziej pełny związek decyzji i dysponowania z odpowiedzialnością.

Przedsiębiorca-właściciel jest typowym wierzycielem nadwyżki. Jego wynagrodzenie jest bowiem resztą po wypłaceniu zobowiązań na rzecz dostawców, usługodawców i pracowników firmy. Fakt że przedsiębiorca-właściciel jest wierzycielem nadwyżki czyni z niego podmiot który najlepiej wypełnia funkcję dyscyplinującą cały system gospodarki rynkowej. Jego kontrola właścicielska jest kontrolą i dyscyplinowaniem całego procesu produkcji. Z tego względu działa on nie tylko we własnym interesie ale w interesie wszystkich pozostałych uczestników procesów

produkcji gdyż efektywność tego procesu w mniejszym lub w większym stopniu wpływa nie tylko na korzyści kapitalisty wierzyciela nadwyżki ale i pozostałych uczestników.

Kapitalista jako wierzyciel nadwyżki jest najbardziej zainteresowany efektywnością całego przedsięwzięcia i jest najbardziej predestynowany do wyeliminowania tych którzy chętnie zaniżaliby swój wkład we wspólny efekt. Eliminuje więc tzw. pasażerów na gapę co nie oznacza że w dyscyplinowaniu często nie zapędza się tak że zaniża wynagrodzenie pracowników nie doceniając ich rzeczywistego wkładu w ostateczny efekt. Kontrola właścicielska i kontrolowanie procesów produkcji oraz wymiany przez kapitalistów ma również swój wymiar makroekonomiczny. Od zakresu tego dyscyplinowania zależy stopień równowagi między pracą a kapitałem co ma zasadnicze znaczenie dla ogólnej równowagi rynkowej procesów inwestycyjnych oraz poziomu oszczędności inwestycji w gospodarce. Dyscyplinowanie właścicielskie jest warunkiem zrównoważenia sił zainteresowanych wzrostem płac i konsumpcji przez siły zainteresowane tworzeniem kapitału i inwestowania. Od tego zależy presja inflacyjna i dynamika rozwoju. Bez odpowiedniego dyscyplinowania właścicielskiego siły zainteresowane płacami i konsumpcją zwłaszcza w sytuacji nieukształtowanego rynku pracy muszą być neutralizowane utrzymywaniem administracyjnym protez np. (popiwiek).

Od 100 lat dla analizy przedsiębiorczości szczególnego znaczenia nabrało rozróżnienie między przedsiębiorcą a kapitalistą. Duże znaczenie ma to kto ponosi ryzyko. Realne ryzyko podejmuje właściciel. Dla menadżera jest to ryzyko wtórne, nieporównanie mniejsze. Zwolnienie menadżera z odpowiedzialności majątkowej w sposób zasadniczy osłabiło siłę czynników sprawczych i spójność rozważań teoretycznych o przedsiębiorczości. Menadżer nie ponosi strat własnościowych z tytułu złych rezultatów przedsiębiorstwa tak jak właściciel czy właściciele.

W miarę rozwoju własności akcyjnej oraz złożoności technologicznej i organizacyjnej przedsiębiorstwa, proces cedowania czyli przekazywania praw własności na grupy menadżerów jest nieunikniony. Delegacja części praw własności na rzecz menadżerów prowadzi do zmniejszenia kontroli właścicielskiej to wiąże się z niemożliwością do wyeliminowania pewnej swobody działania menadżerów.

Rosną wobec tego koszty związane z konsekwencjami swobody działania i kontrolą menadżerów. Koszty te określa się mianem kosztów agencji.

Koszty agencji rosną w gospodarce w związku z istnieniem silnych przesłanek rozproszenia własności poprzez różne formy rozwoju kapitalizmu akcyjnego.

Do przesłanek rozwoju własności akcyjnej możemy zaliczyć:

1. dążenie do minimalizacji ryzyka z tytułu zainwestowanego kapitału
2. łatwość zgromadzenia dużego kapitału niezbędnego dla większych przedsięwzięć
3. polityczne znaczenie szerokiego udziału społeczeństwa we własności.

Szczególnym problemem są koszty kontroli menadżerów przez mniejszościowych akcjonariuszy których chroni rozwinięty rynek finansowy i kapitałowy.

Wzrost znaczenia międzynarodowych przepływów kapitału.

W ciągu ostatnich 30 lat wykształcił się globalny rynek kapitałowy który powiększa korzyści jakie kraje osiągają z wymiany międzynarodowej. W latach 70-i 80 przemiany strukturalne na światowych rynkach finansowych wywarły istotny wpływ na międzynarodowe przepływy kapitałów. Przemiany te przyczyniły się do globalizacji dotąd odrębnych rynków finansowych w jeden rynek ogólnie światowy. Nastąpiła deregulacja finansowa, polegająca na likwidowaniu barier pomiędzy poszczególnymi segmentami rynków finansowych oraz znoszenie ograniczeń krępujących funkcjonowanie rynków kredytowych.

Deregulacja w sferze bankowości i pieniądzy umożliwiła przepływy kapitałów w tym kapitałów spekulacyjnych. Deregulacja ta związana była z upadkiem międzynarodowego systemu monetarnego z Bretton-Woods na początku lat 70-tych. Deregulacja w zakresie stóp % w USA w 79 oraz usunięcia kontroli kapitałowej w latach 80 tempo globalizacji w żadnej dziedzinie gospodarki nie osiągnęło takiego poziomu jak w przypadku finansów. Pożyczkobiorcy mogą uzyskać

pieniądze z prawie każdego miejsca na świecie. W żadnej innej dziedzinie zorganizowanie efektywnego nadzoru rządowego i regulacji nie był tak opóźnione jak w tej właśnie sferze. Jednym ze skutków nieuregulowania przepływów kapitałów są spekulacje finansowe. Wartość handlu międzynarodowego stanowi tylko 2% wartości międzynarodowego przepływu kapitału. Przepływ kapitału w skali globalnej oderwany jest od rzeczywistości inwestycji. Stanowi to zagrożenie dla funkcjonowania współczesnej gospodarki światowej. Następuje autonomizacja kapitału. Przewaga konkurencyjna wynikająca z teorii RICARDO stymuluje handel jedynie wtedy kiedy kapitał i prywatne przedsiębiorstwa nie są mobilne i pozostają w kraju. Po 150 latach podstawowe założenie RICARDO jest przestarzałe aktualnie nic nie jest bardziej mobilne do kapitałów.

Komputeryzacja i spadek kosztów połączeń między instytucjami finansowymi pozwoliły na osiągnięcie ogromnej mobilności kapitału finansowego oraz rozwoju korporacji transnarodowych. Rozwój korporacji transnarodowych sprzyja także prywatyzacji i deregulacji wielu branż znajdujących się w rękach państwa. Jednym z efektów globalizacji jest megakoncentracja własności i kapitału, nasilił się proces fuzji i przejęć. Międzynarodowe przepływy kapitałów mogą przybierać formę spekulacyjną ruchów kapitałów krótkoterminowych. W latach 80 nastąpił dynamiczny wzrost wartości międzynarodowych inwestycji portfelowych które sprowadzają się do zakupu akcji i innych papierów wartościowych podmiotów gospodarczych w celu uzyskania określonych dochodów które za zwyczaj przesyłane są do macierzystego kraju w formie % i dywidend. Nie chodzi tu o trwałą kontrolę nad zagranicznymi firmami czy zdobycie pozycji na rynkach innych krajów, celem jest bardziej rentowna lokalizacja kapitału. Znaczna część tych inwestycji ma charakter spekulacyjny. Niewiele państw jest w stanie przeciwstawić się tej naturalnej tendencji do przenikania kapitału przez granice narodową. Dotyczy to głównie krajów o niskich zasobach kapitału własnego. Ograniczenie kontroli dewizowej oraz znoszenie innych restrykcji zredukowało rozróżnienie między krajowymi i zagranicznymi pożyczkobiorcami oraz nabywcami aktywów finansowych. Znoszono opodatkowanie dochodów z tytułu odsetek otrzymywanych przez obcokrajowców. Rozszerzano możliwości korzystania z krajowych instrumentów finansowych przez zagranicznych inwestorów.

Znoszono ograniczenie w nabywaniu przez inwestorów zagranicznych udziałów w krajowych instrumentach finansowych. Umożliwiano uczestniczenie w emisjach papierów wartościowych oraz nabywanie członkostwa na giełdach finansowych.

Postępująca integracja rynków finansowych jest najbardziej znamienym i jakościowo nowym wyrazem globalizacji światowej. Świadczy o tym szybko rosnące tempo inwestycji zagranicznych, inwestycji portfelowych i innych transakcji finansowych.

Obok walut handluje się obecnie ponad granicami 10 tysiącami różnych papierów wartościowych. Jest to ogromny rynek obfitujący w nieskończone ryzyko i szanse. Przepływ kapitałów prowadzi do wyrównywania stóp zwrotu z podobnych instrumentów. Przepływ kapitału uzależniony jest od oceny wiarygodności danego kraju przez inwestorów. Niska ocena wiarygodności gospodarki kraju może wywoływać masowy odpływ kapitału głównie krótkoterminowego. Zdaniem Sorosa rynki finansowe są w swej istocie niestabilne, narzucenie dyscypliny rynkowej oznacza narzucenie niestabilności. Na wszystkich płaszczyznach ujawnia się błąd systemowy światowej integracji podczas gdy strumień towarów i kapitałów jest dostępny w skali globalnej, regulacja i kontrola pozostają zadaniem państwa, ekonomia pożera politykę.

Kapitały przepływające z krajów znajdujących się w okresie słabej koniunktury do krajów o wysokiej koniunkturze wpływają na podtrzymanie wysokiej koniunktury w krajach będących w fazie ekspansji, utrudniając jednocześnie przezwycięzenie recesji w krajach w których następuje odpływ kapitałów. Zniesienie ograniczeń dla przepływu kapitału powoduje z jednej strony zwiększony dostęp do kapitału a z drugiej poddanie się określonym wpływom które bardzo często ujawniają się dopiero w sytuacjach kryzysowych.

Bardzo duża mobilność na współczesnych rynkach finansowych powoduje, że rządowi coraz trudniej jest prowadzić politykę monetarną. Może dojść do sytuacji kiedy trudno jest prowadzić

politykę monetarną. Może dojść do sytuacji kiedy trudno będzie określić kraj pochodzenia większości instytucji finansowych, nie będzie to miało większego znaczenia wobec perspektyw najkorzystniejszych warunków, umów oraz związanych z tym perspektyw osiągnięcia maksymalnych zysków. Nadwyżka pieniądza w skali światowej przewyższa od kilku do kilkunastu razy majątek zgromadzony na całej kuli ziemskiej.

Część z tych zasobów pieniężnych zamrożona jest na giełdzie, lokatach oraz spekulacyjnych operacjach finansowych. Nadpodaż pieniądza może być groźna dla gospodarek dużych obszarów świata. Załamania giełdowe są sygnałem ostrzegawczym. Globalizacja gospodarek i ciągłe ułatwianie transferu pieniądza powoduje, że niebezpieczeństwo to stale rośnie.

Rok	Region	Charakterystyka
1995	Meksyk	Dewaluacja Peso w 1994r. doprowadziła do paniki wśród inwestorów zagranicznych. Odpływ kapitału doprowadził do recesji gospodarczej, wzrostu inflacji i stóp procentowych. Skutki kryzysu zostały ograniczone przez pomoc MFV i USA.
1997	Azja	Dewaluacja waluty w Tajlandii a następnie ucieczka kapitałów spekulacyjnych doprowadziły do osłabienia innych walut w regionie. Skutkiem tego było załamanie się giełd, utrata rezerw walutowych, bankructwa firm, spadek produkcji.
1998	Rosja	Kryzys Azjatycki doprowadził między innymi do osłabienia koniunktury światowej i spadku cen surowców których udział w eksporcie Rosji jest wysoki. Doprowadziło to do spadku zaufania i odpływu kapitału z Rosji. Skutkiem tego była dewaluacja rubla, wzrost inflacji oraz zawieszenie obsługi długu zagranicznego. Sytuację opanowano przy pomocy zagranicznej.
2001	Turcja	Ogłoszenie niewypłacalności kilku banków tureckich doprowadziło do ucieczki kapitałów co doprowadziło do dewaluacji waluty krajowej.
2001	Argentyna	Ogromne zadłużenie doprowadziło do braku równowagi w finansach publicznych i ogłoszenie niewypłacalności. Wystąpiła dewaluacja waluty i ucieczka inwestorów zagranicznych.

Doświadczenia kryzysu azjatyckiego pokazały, że kraje których rynki finansowe były zamknięte uporały się z trudnościami skuteczniej niż te których rynki pozostawały otwarte. Jednak utrzymywanie otwartości jest pożądane nie tylko z powodów ekonomicznych lecz także politycznych.

—A—			
Aspiracje i geneza szefów firmy	11		
—C—			
Cechy (5) ekonomii klasycznej i neoklasycznej	9		
—D—			
Dualny charakter procesów gospodarowania	2		
—E—			
Ekonomia neoklasyczna	10		
Elementy rynku	3		
Elementy rynku z przedmiotowego punktu widzenia	3		
—F—			
Formy konkurencji na rynku / Ewolucja form konkurencji.	1		
Formy rynków	7		
—K—			
Konkurencja doskonałą	8		
Konsekwencje ograniczeń po stronie podaży	7		
Konsekwencje ograniczeń po stronie popytu	8		
—M—			
Mechanizm rynkowy	4		
Miejsce rynku w procesach gospodarowania	2		
Miejsce rynku w procesie gospodarowania	3		
—O—			
Oddziaływanie procesów konkurencyjnych	4		
—P—			
Podstawowe 4 kategorie rynku	8		
Podstawowe podmioty na rynku	3		
Postępowanie podmiotów na rynku	5		
Procesy konkurencyjne i negocjacyjne	4		
Procesy konkurencyjne obejmują	4		
Produkty na rynku	3		
Przesłanki rozwoju własności akcyjnej	12		
Przewaga konkurencyjna / rodzaje	8		
		Przewaga negocjacyjna po stronie popytu i podaży	7
		Przez pojęcie rynku rozumie się	1
		—R—	
		Relacje między podażą a popytem	7
		Różne rodzaje rynku wg kryteriów	5
		Rynek i firma w doskonałej konkurencji	9
		Rynek monopolistyczny	2
		Rynek oligopolistyczny	2
		Rynek wolno konkurencyjny	1
		Rynki giełdowe	1
		—S—	
		Schumpeter i Knight	10
		Segment rynku	5
		Składniki procesu negocjacyjnego	4
		Stopień otwartości rynku	5
		Stosunki na rynku.	2
		Stosunki towarzyszące procesom materialno-rzeczowym	2
		Struktura popytowa rynku	6
		Struktura przedmiotowa rynku	7
		Struktury rynku	5
		—T—	
		Teoria funkcjonowania rynku.	1
		Teoria przedsiębiorczości	10
		—U—	
		Usługi na rynku	3
		—W—	
		Wpływ własności prywatnej na efektywność konkurencji	11
		Współzależność między elementami rynku	4
		Wzrost znaczenia międzynarodowych przepływów kapitału	12
		—Z—	
		Zależności między strukturami rynku	6
		—Ź—	
		Źródła ograniczeń napotykanym przez podmioty rynku	5
		Źródła przewag konkurencyjnych	8